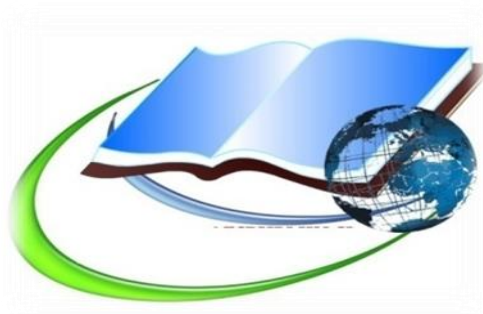

XALQ TA' LIM VAZIRLIGI
RESPUBLIKA TA'LIM MARKAZI

FILOLOGIYA FANLARI BLOK MODULI BO'YICHA
UMUMIY O'RTA TA'LIMNING
O'QUV DASTURI
(VIII SINFI)

O'ZBEK TILI

Toshkent-2018

TUSHUNTIRISH XATI

Ta'lim boshqa tillarda olib boriladigan umumta'lim maktablarining rus guruhlarida o'zbek tili kommunikativ-nutqiy tamoyilda ikkinchi til sifatida o'qitiladi. O'zbekistonda yashovchi barcha millat vakillarining o'qish va ishlash jarayonida mahalliy millat vakillari bilan teng munosabatda bo'lishlari, barcha sohalarida erkin fikr almashishlari o'zbek tilidan egallaydigan nutqiy va lingvistik bilimlari vositasida kundalik turmush, ijtimoiy-madaniy hayot hamda mutaxassislik sohalarida og'zaki va yozma erkin muloqot yuritish ko'nikma va malakalarini shakllantirish ko'zda tutiladi. Ta'lim boshqa tillarda olib boriladigan umumiy o'rta ta'lim maktablarining o'zbek tili fanidan 2-11-sinflar o'quv dasturi o'quvchilarda kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilgan Davlat ta'lim standartining talablari asosida tuzilgan.

O'zbek tili fanini o'qitishning maqsadi:

o'quvchilarning o'qish va mehnat jarayonida, jamoat joylarida turli nutqiy vaziyatlarda mustaqil ravishda fikrini bayon eta olish, eshitilgan axborotni idrok etish, voqea-hodisalarga o'z munosabatini bildirish; o'zbek adabiyotining eng sara namunalari, o'zbek xalqining tarixiy, madaniy hayoti, jahon madaniyatiga va milliy madaniyatga hissa qo'shgan buyuk allomalar ijodiy merosini o'rganish orqali milliy qadriyatlarga hurmat bilan munosabatda bo'lish malakasini rivojlantirishdan iborat.

O'zbek tili fanini o'qitishning vazifalari:

o'quvchilarning kundalik va kasbga oid sohalarida faoliyat olib borishi uchun o'zbek tili fani bo'yicha o'zlashtirgan bilimlarini muloqot jarayonida qo'llash malakasini rivojlantiruvchi nutqiy kompetensiyalarni shakllantirish;

o'quvchilarning o'zbek tilida og'zaki va yozma savodxonligini rivojlantirishga qaratilgan lingvistik kompetensiyalarni shakllantirish;

o'quvchilarning o'zlashtirgan bilimlari asosida o'zini o'zi mustaqil rivojlantirish, egallangan bilim, ko'nikma va malakasini turli vaziyatlarda qo'llay olishni shakllantirishdan iborat.

5-9-sinflardan boshlab esa o'quvchilarga o'zbek tilida so'z tarkibi, so'zlarning yasalishi va o'zgarishi, so'z turkumlari, so'zlarning o'zaro bog'lanishi, so'z birikmasi hamda gap tuzish qonuniyatlarini o'rgatish yuzasidan nazariy bilimlarni berish ko'zda tutiladi. Ushbu bilimlar asosida hosil qilinadigan ko'nikma-malakalar bitiruvchilarda o'zbek tilida so'zlarni o'zaro to'g'ri bog'lab gap tuza olish, nutqning dialogik va monologik shakllarida erkin muloqot yurita olish kompetensiyalarini shakllantirishi lozim. Shundan kelib chiqib o'quv dasturida sinflar kesimida har bir nutqiy mavzu doirasida **leksik-grammatik minimum** (faol so'zlar, birikmalar, so'z shakllari), **muomala odobi**, **adabiy o'qish** va **ish qog'ozlarini yozish** yuzasidan materiallar berildi. Ushbu materiallar o'quvchilarning yosh xususiyatlaridan kelib chiqqan holda 5-6-sinflarda **leksika**, **grammatika**, **muomala odobi**, **adabiy o'qish**; 7-9-sinflarda esa **leksika**, **grammatika**, **ish qog'ozlarini yozish** va **adabiy o'qish** sifatida taqsimlandi. Bunda **nutqiy kompetensiya** har bir sinf uchun uzviylik va uzluksizlik asosida belgilangan nutqiy mavzular va ular bo'yicha beriladigan faol so'z va birikmalar, nutq namunalari, **lingvistik kompetensiya** esa grammatik bilimlar va so'z shakllarida ifodalanadi. Grammatika bilan tanishtirishda 5-8-

sinflarda tilning morfologiya bo'limiga oid ma'lumotlarni, 9-sinfda esa sintaksis bo'limiga oid so'z birikmasi va sodda gapga doir ma'lumotlarni soddadan murakkabga tomon izchillikda o'stirib boriladi. O'zlashtirilgan so'zlar, birikmalar va egallangan bilimlar orqali o'quvchilarda nutqiy va lingvistik kompetensiyalarni shakllantirishga erishiladi.

O'zbek tilini o'qitishda, shuningdek, muomala odobi va rasmiy muloqot yuritish hamda adabiy o'qish bo'yicha beriladigan materiallarning o'rni ham nihoyatda muhim. Shunga ko'ra, 5-sinfda muomala odobiga oid iboralar, 9-sinfda esa rasmiy ish qog'ozlarini yuritishga oid ma'lumotlar berildi. Adabiy o'qish materiallari ham o'quvchilarning yosh xususiyatlaridan kelib chiqqan holda taqsimlandi: 5-sinfda o'quvchilarni ertaklar, she'rlar, topishmoq va maqollar bilan, 6-7-sinflarda hikoyalar, rivoyatlar, o'zbek bolalar adabiyoti namunalari bilan tanishtirish, 8-9-sinflarda esa o'zbek yozuvchilarining asarlaridan parchalar, publitsistik matnlar ustida ishlash ko'zda tutildi. 10-11-sinflar o'quv dasturida bilimlarni mustahkamlash asosida o'quvchilarning og'zaki va yozma bog'lanishli nutqini rivojlantirish ko'zda tutilgan. Buni amalga oshirish uchun 10-sinfda sintaksis bo'limiga doir nazariy bilimlar berish, so'z birikmasi, sodda va qo'shma gap, gap tuzilishi bo'yicha ko'nikmalar hosil qildirish, 11-sinfda nutq uslublari va matn turlari bo'yicha bilimlar berish orqali o'quvchilarning nutqiy va lingvistik kompetensiyalarini rivojlantirishga erishish rejalashtirildi. 10-11-sinflar o'quv dasturiga kiritilgan yangiliklardan biri, o'quvchilarni taniqli o'zbek yozuvchi va shoirlarining hayoti va ijodi haqida qisqacha ma'lumotlar bilan tanishtirish, ularning eng sara asarlaridan o'quvchining yoshi va psixofiziologik xususiyatlariga mos parchalarni berish orqali ularni o'zbek adabiyoti namunalari bilan yaqindan tanishtirish, nutqini o'stirish, o'zbek adabiy tili me'yorlarini singdirish ko'zda tutilgan. O'quvchilarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish maqsadida sinfdan tashqari o'qish uchun ham soatlar ajratildi.

O'zbek tili fanidan o'quv dasturidagi "Kun tartibim", "Tejamkorlik", "Suv – hayot manbai", "O'zbekistonning suv havzalari", "Tejamkor bo'laylik", "Ekologiya va biz" kabi mavzularni o'tishda "Tejamkorlik saboqlari" o'quv qo'llanmasidagi materiallardan unumli foydalanish mumkin. O'qituvchilar mustaqil ijodiy yondoshgan holda o'quv dasturi asosida o'zbek tili fanining yillik taqvim-mavzu rejasini ishlab chiqishlari, fan metod kengashida muhokama qilib, maktabning pedagogik kengashida tasdiqlashlari lozim. O'qituvchilarga metodik yordam sifatida dasturning oxirida fanlar kesimida o'zbek tili fanini mavzuiy rejalashtirish jadvali taqdim etildi. Jadvalda tayyor taqvim-mavzu rejaning andozasi berilgan. Shu bilan biralikda dasturning oxirida foydalanilgan manbalar, shu asosida har bir mavzudan keyin adabiyotlar raqamlanib berildi. Har bir mavzu doirasida taqdim etilgan mazkur adabiyotlar o'qituvchilarning bilimlarini mustahkamlab borishlariga xizmat qiladi.

8-SINF **(102 soat)**

O‘quvchilar o‘quv faoliyati natijalariga qo‘yiladigan talablar:

o‘rganilgan mavzularga oid matnlar mazmunini, mashqlar bo‘yicha berilgan savol va topshiriqlarni tushunadi;

tavsiya etilgan nutqiy mavzularda o‘zaro suhbatlashadi;

matn mazmuni asosida savollar tuzadi, berilgan savollarga grammatik shakllarni qo‘llab, javoblar yozadi;

ommabop materiallarni (gazeta, shaxsiy va elektron xatlar) o‘qib tushunadi va mazmunini so‘zlay beradi;

suhbat jarayonida murojaat etish shakllarini, muomala odobi (etiket) elementlarini to‘g‘ri qo‘llaydi va fikrga munosabat bildiradi;

mavzuga oid she‘r va she‘riy parchalarni yoddan aytadi, matnni ifodali o‘qiydi;

berilgan tayanch so‘zlar yoki rasm asosida 11-15 ta gapdan iborat mustaqil matn yozadi;

61-70 so‘zdan iborat diktant va bayon matnini yozadi.

Mustaqil O‘zbekiston (4 soat)

Leksika: O‘zbekiston Respublikasi, jahon xaritasi, muqaddas zamin, teng huquqli mamlakat, suveren respublika, bir yoqadan bosh chiqarib, iqtisodiy aloqalar, qo‘shma korxonalar kabi tayanch so‘zlar va birikmalar.

Grammatika: Fe‘l nisbatlari. Aniq nisbatdagi fe‘llar

Adabiy o‘qish: “Ona Vatan”

Adabiyotlar: 10,11,12,13,14

Ona yurt manzaralari (5 soat)

Leksika: oltin kuz, kuz manzaralari, tabiat o‘zgarishlari, xazonrezgi vaqt, kuz ne‘matlari, saxovatli fasl, mayin shabada, keng vodiylar kabi tayanch so‘zlar va birikmalar.

Grammatika: Fe‘lning o‘zlik va majhul nisbati, ularning yasalishi va qo‘llanishi

Adabiy o‘qish: Shukur Sa‘dulla “To‘rt fasl” she‘ri.

Hosil bayrami (4 soat)

Leksika: hosil bayrami, savdo rastalarida, mevalar va poliz ekinlari, narxlarda, mo‘l, arzon sotiladi, tashkil etiladi, sotiladi kabi tayanch so‘zlar va birikmalar.

Grammatika: Fe‘lning birgalik nisbati, uning yasalishi va qo‘llanishi

Adabiy o‘qish: Ilyos Muslim “Shirinak”

Adabiyotlar: 10,11,12,13,14

Bug‘doy – rizq-ro‘zimiz (4 soat)

Leksika: dehqonchilik, eng kerakli kasb, non-aziz ne'mat, non hidi, me'daga tegmaydigan taom, nonning ushug'i ham non, yetishtirilgan hosil, non mahsulotlari kabi tayanch so'zlar va birikmalar.

Grammatika: Fe'ning orttirma nisbati, uning yasalishi va imlosi

Adabiy o'qish: Dilshod Rajab. "Bug'doy – rizq-ro'zimiz" she'ri.

Adabiyotlar: 10,11,12,13,14

Buyuk allomalar (5 soat)

Leksika: buyuk olimlar maktabi, Ma'mun akademiyasi, buyuk astronom, matematik, geograf olim, algebra faniga asos solgan olim, Abu Rayhon Beruniy, Muhammad Muso Xorazmiy, Abu Ali ibn Sino kabi tayanch so'zlar va birikmalar.

Grammatika: Nisbat qo'shimchalarining birdan ortiq qo'llanishi, ularning imlosi va talaffuzi

Adabiy o'qish: Habib Sa'dulla. "Uchrashuv" she'ri.

Adabiyotlar: 10,11,12,13,14

O'zbek yozuvchilari (4 soat)

Leksika: birinchi romannavis yozuvchi, badiiy ijod, tarixiy asar, asar qahramonlari, tashqi go'zallik, axloq-odob, insoniy fazilatlar kabi tayanch so'zlar va birikmalar.

Grammatika: Fe'ning vazifaviy shakllari. Harakat nomi, uning yasalishi va qo'llanishi

Adabiy o'qish: Zulfiya Mo'minova. "Bolaga kitob bering" she'ri.

Men sevgan asar (4 soat)

Leksika: kitobxonlik, men sevgan asar, kitob o'qish usullari, sevimli qahramonlar, ijobiy, salbiy, obraz, tarixiy asarlar, sarguzasht asarlar kabi tayanch so'zlar va birikmalar.

Grammatika: Ravishdosh, uning yasalishi va imlosi

Adabiy o'qish: Xudoyberdi To'xtaboev. "Sariq devni minib" asaridan Ad

Milliy hunarmandchilik (4 soat)

Leksika: milliy hunarmandchilik, naqqoshlik, ganchkorlik, zardo'zlik, zargarlik, gilamdo'zlik, chinnisozlik, kulolchilik, Sharq me'morchiligi, qadimiy an'analar kabi tayanch so'zlar va birikmalar.

Grammatika: Sifatdosh, uning yasalishi va imlosi

Adabiy o'qish: Obid Rasul "Hunarmand" she'ri

Hunarmand maktabi (4 soat)

Leksika: hunarmand maktabi, ustoz va shogird an'anasi, hunar sirlari, ajdodlarimizdan meros, milliylik va zamonaviylik, qiziqish, astoydil o'rganmoq, hunardan unar kabi tayanch so'zlar va birikmalar.

Grammatika: Yordamchi so'zlar.

Adabiy o'qish: Xalq og'zaki ijodi. "Keksa kulol va shogird"

Do'stlik qudrati (5 soat)

Leksika: do'stlik, o'rtoqlik, birodarlik, eng yaxshi fazilat, do'st va o'rtoqlar orttirish, do'stlikni qadrlash, do'stlik qudrati kabi tayanch so'zlar va birikmalar.

Grammatika: Bog'lovchilar. Ularning turlari va qo'llanishi

Adabiy o'qish: Xalq og'zaki ijodi. "Noahillik oqibati" (sharq ertagi) ???

Sog'lik – tuman boylik (5 soat)

Leksika: sog'ligimiz - boyligimiz, sog' tanda-sog'lom aql, salomatlik sirlari, sog'lom turmush tarzi, uzoq umr ko'rish, badantarbiya mashqlari, piyoda yurish, to'g'ri ovqatlanish, orastalik qoidalari; va, ham, hamda, ammo, lekin, biroq kabi faol so'zlar va birikmalar.

Grammatika: Biriktiruv va zidlov bog'lovchilari, ularning qo'llanishi va imlosi

Adabiy o'qish: Mahmuda Toirova. "O'ttiz ikki qo'riqchimiz omon bo'lsin!" hikoyasi.

Dunyo mo'jizalari (5 soat)

Leksika: dunyoning mo'jizalari, sirli olam, Misr ehromlari, Bobil osma bog'lari, Zevs haykali, Fors orolidagi mayoq, Tojmahal, Registon majmuasi; yo, yoki, ba'zan, goh, goho, na kabi faol so'zlar va birikmalar.

Grammatika: Ayiruv va inkor bog'lovchilari, ularning imlosi va talaffuzi

Adabiy o'qish: Ginnesning rekordlar kitobi.

Adabiyotlar: 10,11,12,13,14

O'zbek tilshunoslari (5 soat)

Leksika: o'zbek olimlari, turli ixtirolar, ilmiy tadqiqotlar, amaliy tajriba, yetuk mutaxassislar, ulkan hissa qo'shmoq kabi tayanch so'zlar va birikmalar.

Grammatika: Ko'makchilar. Ularning turlari.

Adabiy o'qish: Sa'dulla Hakim. "Ona tilim" she'ri.

Hashar (5 soat)

Leksika: hashar, mehnat bayrami, qadimda, Navro'z udumlari, urf-odatlar, an'analar, yordam berish, ko'chat ekish, bog'-rog'lar yaratish, milliy qadriyatlarimiz; albatta, haqiqatan ham, shubhasiz, ha, yo'q, ma'qul, rostdan ham kabi tayanch so'zlar va birikmalar.

Grammatika: Ko'makchilar

Adabiy o'qish: Ne'mat Orif. "Umumxalq hashari" she'ri.

Tejamkor bo'laylik (5 soat)

Leksika: suv, gaz, elektr energiyasi, tejamoq, sarflamoq, iqtisod va isrofgarchilik, isrof qilmaslik, tejamkorlik, loqaydlik; dastlab, avvalo, oxiri, keyin; baxtimizga, baxtga qarshi, afsuski kabi tayanch so'zlar va birikmalar.

Grammatika: Yuklama

Adabiy o'qish: Ibrohim Rahim. "Uvol bilan zavol" she'ri.

O'zbekistonning tabiiy boyliklari (5 soat)

Leksika: tabiiy boyliklar, mis, qo‘rg‘oshin, rux, volfram, yonuvchi gaz va boshqa foydali qazilmalar zaxirasi, tuz, alyuminiy, pardoqlash toshlari va qimmat baho toshlar, paxta, pilla kabi tayanch so‘zlar va birikmalar.

Grammatika: Yuklama.

Adabiy o‘qish: Abdulla Oripov. “Dehqon bobo va o‘n ikki bolakay” qissasi

Mardlik – mangulik (5 soat)

Leksika: mardlik, muhabbat, sadoqat, vatanparvarlik, milliy iftixor, Vatanni himoya qilish, fidokorlikka oid tayanch so‘zlar va birikmalar.

Grammatika: Tasdiq va inkor bildiruvchi so‘zlar.

Adabiy o‘qish: Nazarmat. “Vatan madhi” she’ri.

Kelgusi rejalarim (4 soat)

Leksika: o‘qishlar tugadi, yozgi ta’til, yozgi ishlar, reja tuzmoq, uyni ta’mirlesh, yordamlashmoq, qishloqqa bormoq, bobomnikida turmoq kabi tayanch so‘zlar va birikmalar.

Grammatika: Undov so‘zlar, ularning qo‘llanishi va imlosi shu yerda bo‘lishi kerakmi oxirida takror berayapmizku

Adabiy o‘qish: Fazliddin Po‘latov. “Yozda” she’ri.